

EDICIÓ: Grup de divulgació de la història de Fals, Associació Cultural i Recreativa de Fals
COL·LABORACIÓ: Ajuntament de Fonollosa, Cooperativa UMAC, Arxíu Comarcal de Manresa

ASSOCIACIÓ CULTURAL I RECREATIVA DE FALS
Carrer de les escoles, s/n
08259 Fals (Fonollosa)
Telèfon: 938368003

El contingut d'aquesta edició és de divulgació de la història local del poble de Fals. En cap cas es vol ferir la sensibilitat de ningú i, serà d'agrair que qualsevol errada o inexactitud en els escrits, sigui comunicada als redactors de Falchs.

El sometent

El sometent era una institució tradicional de Catalunya que consistia en un cos armat de caràcter civil, la finalitat del qual era la defensa de la gent i del territori.

S'ha de buscar els seus orígens en el "sagramental", una institució regulada des de l'Alta Edat Mitjana per l'usatge "Princeps namque". Cap el segle XVI es va començar a anomenar sometent.

Quan hi havia un perill, el senyor d'un terme tenia potestat per cridar els seus homes, perquè acudissin armats i llestos per a l'acció. Es cridava el "sagramental" en cas de guerra, però també en cas d'incendi, robatori o una altra emergència. En formaven part tots els homes capaços de portar armes.

La primera persona que s'adonava del perill havia de cridar la veu d'alarma "via fos", crit que s'anava transmetent d'uns als altres i posava tothom en estat d'alerta. També s'utilitzava un corn o un altre mitja més potent que la veu. Llavors es feia repicar la campana de l'església d'una manera especial, era el toc de sometent. En sentir-lo, tots els homes havien de deixar la feina que estiguessin fent i acudir prestament amb les armes a la mà. Antigament l'arma més corrent era la ballesta, però alguns portaven espases o eines de tall. Més endavant es van popularitzar les armes de foc. El sometent estava organitzat en desenes o quinzenes d'homes, cada una de les quals estava sota el comandament d'un cap.

Quan es produïa l'invasió d'un exèrcit enemic, es cridava sometent general i els homes de tots els pobles s'ajuntaven i plantaven cara a l'enemic, fent costat a les tropes professionals que pagaven els nobles. Durant els segles XVI i XVII, el sometent va tenir molt protagonisme en la repressió del bandolerisme, un fenomen molt estès al país i que creava molta inseguretat.

Durant la Guerra de Successió els sometents van enfrontar-se als filipistes, però després de guanyar la guerra, el rei va abolir el sometent, juntament amb la

majoria d'institucions del govern de Catalunya, amb el "Decreto de Nueva Planta".

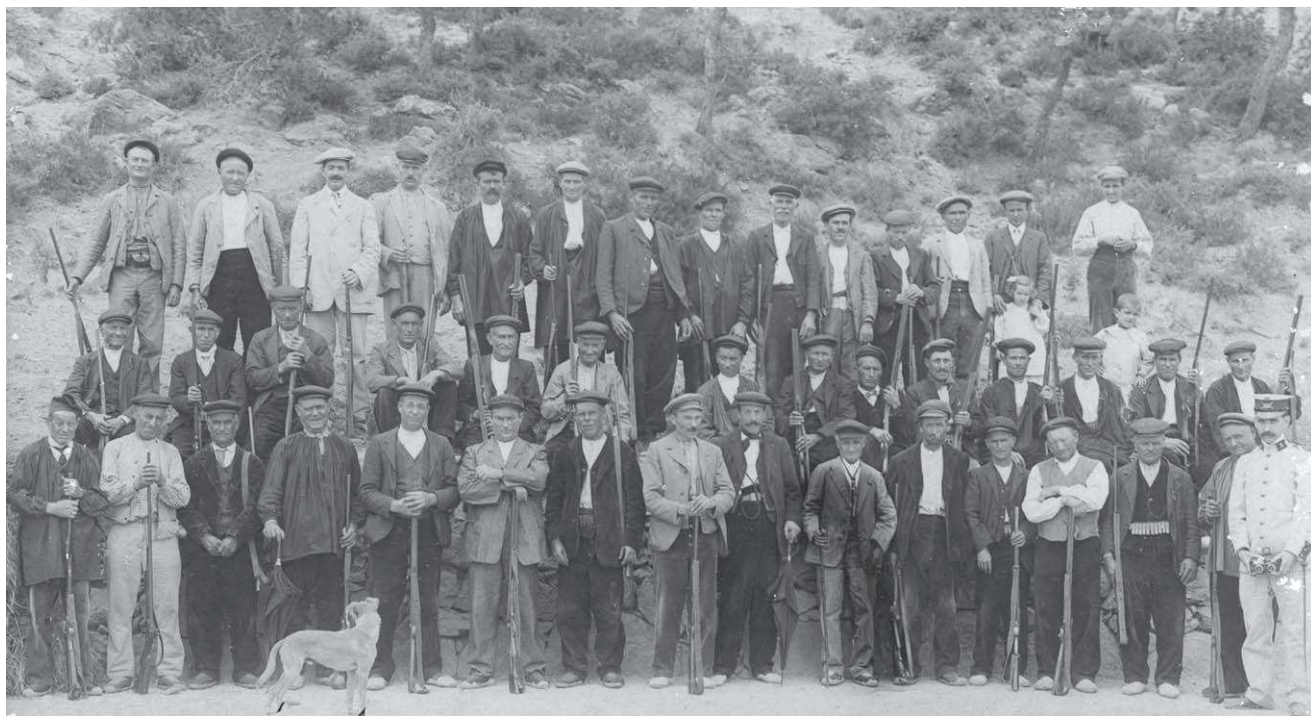
El 1794 el sometent va ser restablert, a causa de les sovintejades invasions dels francesos, que l'exèrcit regular no aconseguia controlar. Durant la Guerra del Francès (1808-1814) els sometents dels pobles i ciutats catalanes van tenir molt protagonisme, ja que era pràcticament l'única força una mica organitzada que s'oposava als invasors.

El 1855 es va crear un organisme anomenat Sometent Armat de la Muntanya de Catalunya, amb la finalitat de protegir les propietats rurals de les bandes de voluntaris armats. El Govern va utilitzar el sometent per reprimir i acabar amb els grups de carlins que seguien actius, però va topar amb força dificultats, perquè una part important dels membres del sometent simpatitzaven amb la causa carlina.

El Govern de la Primera República va abolir i desarmar el sometent, ja que el considerava un reducte del conservadorisme, però en restaurar-se la monarquia el sometent va tornar a funcionar. El 1875 el Brigadier Mola y Martínez va crear el "Cuerpo de Somatenes Armados de Cataluña", dotant-lo d'un reglament i d'un funcionament gairebé militar. El 1890 es va reorganitzar el cos amb un nou reglament redactat pel general Fèlix Camprubí. El lema del sometent de Catalunya era "Pau, Pau, i sempre Pau".

Després de la Guerra Civil, les autoritats van desfer aquest organisme propi de Catalunya, però aviat van veure la utilitat d'utilitzar-lo de nou per controlar millor el territori, sobretot a partir de l'inici de l'activitat guerrillera dels maquis. El 1945 es va constituir el Somaten Armado, format per persones addictes al règim, la finalitat del qual era col·laborar amb la Guardia Civil. El sometent va ser definitivament dissolt pel Govern Espanyol el 1978.

Les evidències de l'activitat del sometent de Fals al llarg de la història són bastant minses. La dada més antiga és de 3 de maig de 1698. El Batlle de Monistrollet va escriure una nota al Batlle de Fals, demanant col·laboració per tal

Sometent de Fonollosa 1912

d'aclarir un incident protagonitzat per dos homes a cavall que van atacar el sometent de Fals i van matar alguns homes.

El 19 d'abril de 1854 es va fer recompte de les armes dels sometents de Fonollosa i Fals. A Fonollosa només tenien dues escopetes, però el sometent de Fals comptava amb 21 armes de foc. En la relació hi figura el nom del propietari i una descripció detallada de cada escopeta. La majoria tenien inscripcions a la culata, normalment el nom de l'amo, lletres inicials, o el nom de Fals. L'arma de Francesc Riera tenia marcat amb foc l'any 1808. La de Salvador Massana, unes ratlladetes en forma d'escaleres. Mateu Subirana en tenia dues; una estava trencada i estava lligada amb vetes, i l'altra era molt curta i de "misto". La de Josep Galí era de "pedra" i sense "ganxet", mentre que l'escopeta de Vicenç Bonvehí també era de "pedra", però tenia el canó totalment ratllat.

Tal com hem escrit abans, el Govern va utilitzar el sometent per combatre els carlins. Joaquin Basols, Comandante General de las Columnas, va trametre el 1855 una ordre des de Manresa a 52 pobles, entre ells Fals, per tal que toquessin a sometent i durant sis dies fessin una batuda per tots els termes, capturant o matant "las gavillas de faciosos que recorren el país". Els va amenaçar dient que si no aconseguien eliminar-los, haurien de tapiar totes les cases i masies, i concentrar la població a les ciutats. Després d'això, qualsevol persona que es trobés fora dels camins seria passada per les armes. Si algun membre del sometent ajudés als carlins a escapolir-se, també ho pagaria amb la vida. Per altra banda, si el sometent d'un poble matava un carlí, aquell poble tindria de premi un soldat de menys a la propera lleva, i si matava un cap, el premi seria doble.

A l'arxiu del mas Grauet hi ha força documentació sobre el sometent de Fals en el període comprès entre

els anys 1892 i 1904. El motiu és que el 27 de desembre de 1892 Jaume Grau Casanovas va accedir al càrrec de Cap del Someten de Fonollosa. El Cap anterior li va traspasar una llista dels homes, el timbre de la institució, i la col·lecció completa del Boletín Oficial del Somaten des del l'any 1877. A la llista hi havia 72 noms; 34 corresponien a Fals, 24 a Fonollosa, i 14 a Camps. El Cap del sometent de Fals era Isidre Oller Capsada, de Torreblanca, i el Sots-cap, Domingo Massana Grau, del Collet. Tret de l'Oller i el Grau, que eren propietaris, la resta dels components del sometent de Fals eren pagesos sense terra.

En aquesta època el sometent de Fals no va intervenir en cap acció bèl·lica, sinó que es limitava a fer de policia rural. El 1890 el sometent va rebre la felicitació del Quefe superior, perquè havia col·laborat en la busca i captura de sis criminals que s'havien evadit de la presó de Manresa. El mateix any els homes del sometent van apagar un incendi i van salvar la mestressa de la casa d'entre les flames. El 1891 dos individus van encendre el paller del mas Serra, però van fer-se escàpols quan va sortir el masover de la casa. Com que l'any abans havia passat un cas similar al Grauet, es va acordar fer patrulles de nits per mirar de descobrir qui eren els malfactors. El 1892, el Cap Jaume Grau i el seu germà Ramon van detenir i desarmar al foraster Pere Llobet Bonvehí, que caçava al Pla de Fals sense llicència.

Malgrat que el poble solia ser tranquil, el 1896 va ocórrer un fet violent a Fals. Cristòfol Moncunill de cal Bardissa va trobar malferit a Josep Vilà, de cal Canonge. Els membres del sometent, Celdoni Massana, Francesc Tomasa, Salvador Ibáñez i Domingo Torras van detenir l'autor de l'agressió, que era Joan Fossas, de cal Mongia. El Fossas, que era conegut amb el malnom de "Tanoca", va ser condemnat a tres anys de presó a la Model.

El 1898, dos homes del sometent, Josep Baraldés i Francesc Tomasa, van rebre una menció, perquè van

detenir un passavolant que havia robat un llençol. L'11 de juliol de 1904, a la 1 de la nit, es va calar foc a la pallissa d'Oliveres de la Costa. Gràcies al sometent es va salvar la casa.

El juliol de 1912 va pujar a Fals el senyor Castor Calviño a passar revista. En aquell moment el sometent tenia una nòmina de 57 homes, però només se'n van presentar a la revista 43, perquè els altres, o estaven malalts, o eren massa vells. El fet va quedar immortalitzat en una fotografia tirada per un retratista anomenat J. Guixà. Al peu de la fotografia que reproduïm, procedent de cal Jepic, hi ha una nota que diu: "Vista del somaten del Distrito de Fonollosa en el acto de revista pasada por el Il. Sr. Don Castor Calviño, capitan del ejército y Jefe Auxiliar de los Somatenes de Manresa y su partido, en el dia 28 de julio de 1912, en la era de trillar de la casa Grauet de Fals". En la fotografia més detallada hi surten, d'esquerra a dreta, Jaume Grau Casanovas, Vicenç Boladeras Bonvehí, Josep Bastardes Santasusana, Domingo Massana Grau, i Isidre Closa Santasusana, essent aquest darrer cap dels homes de Fonollosa. El Domingo Grau era el cap dels de Fals, i en morir el 1915, el seu lloc va ser ocupat per Josep Grau Iglesias.

Al final de la guerra el sometent va ser dissolt, però el 30 d'abril de 1942, complint ordres de la superioritat, es va constituir a Fonollosa la "Junta Local de Defensa Pasiva y de Territorio", amb la finalitat de controlar qualsevol moviment sospitosos dins del terme. Presidia la Junta l'alcalde Josep Grau i en formaven part el secretari de l'ajuntament, el Jefe de la FET, el Jefe de Milicias, i mossèn Orriols, el rector de Fonollosa.

El 1945 es va formar el "Somaten Armado de Fonollosa", en el qual s'hi enquadraven 10 o 12 homes de Fals, encapçalats pel "subcabo" Josep Grau. La Guàrdia Civil

Homes del sometent de Fals

va lliurar a cada home un mosquetó antiquat i certa quantitat de munició. Ocasionalment baixaven al camp de tir de Can Poc Oli, a practicar la punteria, i periòdicament pujava a Fals un capità de la Guàrdia Civil a passar revista. Durant els anys de més activitat guerrillera dels maquis, el sometent va ser requerit a fer funcions de vigilància estàtica i patrulles nocturnes.

La darrera acció de l'intrèpid sometent de Fals va tenir lloc a mitjans de la dècada dels 1970, poc abans de la seva dissolució definitiva. Algú va adonar-se que dos forasters intentaven forçar una finestra de la "Torre del Paco" (avui cal Codina) amb la intenció d'entrar a robar, i va donar l'alarma. En veure que eren envoltats pels homes armats del sometent, els dos suposats lladres van fugir, comes ajudeu-me, però van ser capturats i reduïts, no sense que algun d'ells s'emportés un parell de plantofades. Després van ser lliurats a la força pública.

